

LÆRERVEILEDNING TIL OPPLEGG OM «INTERNASJONAL HANDEL OG BÆREKRAFTIG UTVIKLING»

DISPOSISJON

- I. Innledning
- II. Fag og kompetansemål
- III. Arbeidsmåte
- IV. Løsningsforslag
- V. Aktiviteter for hele klassen

I. INNLEDNING

Internasjonal handel og bærekraftig utvikling er både lokale og globale temaer, som kan passe inn i pensum i flere fag og på flere nivåer. Dette undervisningsopplegget tar bl.a. sikte på å vise sammenhengen mellom internasjonal handel og bærekraftig utvikling. Det tar opp hvorfor man har internasjonal handel og fordeler som dette medfølger, men også ulike utfordringer knyttet til denne form for handel, slik som arbeidsforhold i mange produsentland og klimaendringer. Deretter ser det nærmere på hvordan FNs bærekraftsmål, bærekraftig forbruk og etisk handel, herunder ulike merkeordninger, kan bidra som løsninger.

Undervisningsopplegget er utviklet av Fairtrade Norge etter mal fra [Global.no](https://global.no), med inspirasjon fra Fairtrade i Sverige. I og med at Fairtrade først og fremst jobber med landbrukssektoren, er fokuset for undervisningsopplegget derfor internasjonal handel med landbruksprodukter. Vi er likevel kjent med at mange av problemstillingene i undervisningsopplegget også forekommer i andre sektorer.

Denne veiledningen kommer med forslag til relevante fag og kompetansemål og hvordan man kan presentere temaet gjennom undervisning, gruppearbeid og andre aktiviteter som vil engasjere hele klassen. Opplegget er lagt opp slik at elevene kan jobbe med tekst, film og oppgaver enten individuelt eller i grupper. Oppgavene legger opp til at elevene skal reflektere rundt globale utfordringer innenfor produksjon av råvarer i utviklingsland og drøfte ulike løsninger i lys av bærekraftig utvikling.

Det anbefales at man jobber med hele opplegget fra «start» til «slutt», men man kan også velge å kun jobbe med enkelte deler. Vi har samlet noen aktiviteter, som f. eks. relevante dokumentarer, forslag til debatt, og rollespill, som man fint kan kombinere med de ulike delene.

II. FAG OG KOMPETANSEMÅL

Nedenfor er forslag til relevante fag og kompetansemål. Målgruppen er først og fremst VG1, men det kan også brukes i andre sammenhenger.

VG1: SAMFUNNSFAG (SAF1-03)

Kompetansemål: Utforskeren

«utforske aktuelle lokale, nasjonale eller globale problemer og drøfte ulike løsningsforslag muntlig og skriftlig med presis bruk av fagbegreper»

Kompetansemål: Internasjonale forhold

«definere begrepet makt og gi eksempler på hvordan makt blir brukt i verdenssamfunnet & finne eksempler på ulike typer konflikter og menneskerettsbrudd og drøfte hva FN og andre internasjonale aktører kan gjøre»

Kompetansemål: inntektsfordeling og miljøproblemer

«forklare indirekte virkninger av produksjon og forbruk»

«gjøre rede for ulike virkemidler for å motvirke miljøproblemer»

Kompetansemål: Individ samfunn og kultur

«gjøre rede for rettighetene en har som forbruker og diskutere forbrukerens etiske ansvar»

VG2: POLITIKK, INDIVID OG SAMFUNN (POS1-02)

Kompetansemål: Produksjon og arbeid

«forklare begrepet internasjonal arbeidsdeling og drøfte sammenhenger mellom produksjon og samfunnsendring i et globalt perspektiv»

Kompetansemål: Menneskerettigheter i politisk praksis

«gi eksempler på brudd på sivile og politiske rettigheter og på sosiale, økonomiske og kulturelle rettigheter i forskjellige deler av verden, og analysere årsaker til bruddene»

VG1: SAMFUNNSØKONOMI 1 (SOK1-02)

Kompetansemål: internasjonal økonomi

«gjøre rede for årsaker til og virkninger av internasjonal arbeidsdeling og samhandel»

Kompetansemål: Inntektsfordeling og miljøproblemer

«drøfte sentrale økonomiske problemstillinger knyttet til fattige og rike land, og diskutere mulige tiltak mot fattigdomsproblemer i verdenssamfunnet»

«drøfte sammenhengen mellom økonomisk aktivitet og miljøproblemer»

VG1: NATURFAG (NAT1-03)

Kompetansemål: Bærekraftig utvikling

«Gjør rede for begrepet bærekraftig utvikling»

«kartlegge egne forbruksvalg og argumentere faglig og etisk for egne forbruksvalg som kan bidra til bærekraftig forbruksmønster»

VG1: GEOGRAFI (GEO1-01)

Kompetansemål: Ressurser og næringsvirksomhet

«Gi eksempel på lokaliseringsfaktorer som er viktige for global økonomisk virksomhet og internasjonal arbeidsdeling og vurdere hva dette har å si i dag.»

Kompetansemål: Demografi og utvikling

«Gjøre rede for globale forskjeller i fordeling og levekår, forklare mulige årsaker til de og drøfte hvordan en kan jevne ut forskjellene mellom land.»

III. ARBEIDSMÅTE

Opplegget består av en generell introduksjon til internasjonal arbeidsdeling og globalisering. Deretter har vi delt det resterende opplegget inn i to hoveddeler: a) utfordringer innenfor internasjonal handel og b) løsninger. Til slutt har vi samlet noen aktiviteter som kan gjennomføres felles i klassen, som vi håper vil oppmuntre til diskusjon og engasjement rundt temaet. Om man ikke ønsker å bruke så mye tid på dette i timen, kan elevene i stedet få en tekstoppgave som hjemmelektse.

Opplegget tar utgangspunkt i følgende aktiviteter:

- Læreren introduserer opplegget og metode, gjerne på slutten av en annen time.
- Elevene jobber med de ulike tematiske delene, enten individuelt eller i grupper. Elevene bruker nettet for å jobbe med tekst og video. Samtlige av oppgavene kan med fordel diskuteres i grupper/plenum om det er tid til det.
- Til slutt kan man avslutte med en felles aktivitet i klassen som for eksempel debatt eller handelsspillet.

IV. LØSNINGSFORSLAG

MENNESKE- OG ARBEIDSTAKERRETTIGHETER

Oppgave 1: Hvilke er de mest relevante artiklene i FNs verdenserklæring om menneskerettigheter for bønder og arbeidere, og hvem vil du anse som bundet av dem?

Tips:

<https://www.fn.no/Om-FN/Avtaler/Menneskerettigheter/FNs-verdenserklæring-om-menneskerettigheter>

Artikkel 4: Ingen må holdes i slaveri eller trelldom. Slaveri og slavehandel i alle former er forbudt.

Artikkel 23: 1. Enhver har rett til arbeid, til fritt valg av yrke, til rettferdige og gode arbeidsforhold og til beskyttelse mot arbeidsløshet. 2. Enhver har uten diskriminering rett til lik betaling for likt arbeid. 3. Enhver som arbeider har rett til en rettferdig og god betaling som sikrer hans familie og ham selv en menneskeverdig tilværelse, og som om nødvendig blir utfyllt ved annen sosial beskyttelse. 4. Enhver har rett til å danne og gå inn i fagforeninger for å beskytte sine interesser.

ETISK HANDEL OG MERKEORDNINGER

Oppgave 6: Gjør en sammenlikning av Fairtrade, UTZ og Rainforest Alliance på bakgrunn av sosiale, økonomiske og miljømessige forhold. Som nevnt i teksten, har alle tre merkeordningen krav om å følge ILO sine kjernekonvensjoner, men hvordan er det med kriterier for rettferdig handel, som blant annet minstelønn, minimumspris, Premium og finansiering? Hva med miljøkriterier for blant annet biologisk mangfold, vannbruk og genmodifiserte organismer? Er det andre områder hvor merkeordningene skiller seg fra hverandre?

Tips: Denne oppgaven kan være vanskelig å løse da informasjonen ikke nødvendigvis er så lett tilgjengelig hos alle merkeordningene. Poenget er ikke at elevene skal gå dypt inn i standardene etc., men at de skal se hva de finner av lett tilgjengelig informasjon på nettsidene til merkeordningene.

Linker til standardene hos Fairtrade, UTZ og Rainforest Alliance:

Rainforest Alliance: <https://www.rainforest-alliance.org/business/resource-item/rainforest-alliance-sustainable-agriculture-standard/>

UTZ: <https://utz.org/what-we-offer/certification/the-standard/>

Fairtrade: <https://www.fairtrade.net/standards/our-standards.html>

Nedenfor er et sammenlikningsdiagram med kilde Miljöstyrningsrådet i Sverige. Denne er noen år gammel, men vil gi en indikator på noen av de grunnleggende kriteriene for de ulike merkeordningene.

	IFOAM /KRAV	Rain- Forest Alliance	UTZ Certified	Fairtrade	Ethical Tea Partnership
Nr 32 FN:s barnkonvention	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Kärnkonventioner ILO (åtta stycken)					
Nr 29 Om tvångs- eller obligatoriskt arbete	Nei	Ja	Ja	Ja	Ja
Nr 87 Om föreningsfriheten och organisationsrätten	Nei	Ja	Ja	Ja	Ja
Nr 98 Om organisationsrätten och kollektiva förhandlingsrätten	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Nr 100 Om lika lön för män och kvinnor	Nei	Ja	Ja	Ja	Ja
Nr 105 Om avskaffande av tvångsarbete	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Nr 111 Om diskriminering vid anställning och yrkesutövning	Nei	Ja	Ja	Ja	Ja
Nr 138 Om minimiålder för arbete	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Nr 182 Förbud mot värsta formerna av barnarbete	Nei	Ja	Ja	Ja	Ja
Prinsiper för rättvis handel ¹					
Kostnadstäckande minimipris	Nei	Nei	Nei	Ja	Nei
Påslag på världsmarknadspriset	Nei	Delvis	Nei	Ja	Nei
Förfinansiering	Nei	Delvis	Nei	Ja	Nei
Långsiktiga handelsrelasjoner	Nei	Ja	Delvis	Ja	Delvis
Andra ILO konventioner					
Nr 1 Om arbetstid	Delvis	Ja	Ja	Ja	Ja
Nr 110 Om plantagearbete	Nei	Ja	Nei	Ja	Nei
Nr C118 Om likabehandling	Ja	Ja	Nei	Ja	Ja
Nr 143 Om migrantarbetares rättigheter	Nei	Ja	Nei	Ja	Nei
Nr 155 Om arbetarskydd och arbetsmiljö	Nei	Ja	Nei	Ja	Ja
Nr C181 Om samarbeite mellom privat o. offentlig for arbeidsmuligheter	Nei	Ja	Nei	Ja	Nei
Nr 184 Om sikkerhet og helse ved jordbruksproduksjon	Nei	Ja	Ja	Ja	Ja
Nr R193 Om policy og lagstod lamplige for kooperativ	Nei	Ja	Nei	Ja	Nei

V. AKTIVITETER FOR HELE KLASSEN

DOKUMENTARER

"The Dark Side of Chocolate" (45 MIN)

Er sjokoladen vi spiser produsert gjennom barnearbeid og er det virkelig menneskehandel i sjokoladeindustrien? Den danske journalisten Miki Mistrati har tatt med seg skjult kamera for å undersøke disse spørsmålene i Elfenbenkysten.

<https://www.youtube.com/watch?v=7Vfbv6hNeng>

"BLACK GOLD" (74 MIN)

Kaffe er den mest verdifulle handelsvaren i verden etter olje. Denne filmen tar for seg maktforhold i kaffeindustrien og utfordringer for kaffebønder. Dokumentaren koster 5 USD å leie, eller 10 USD å kjøpe.

<https://blackgoldmovie.com/>

DEBATT

«Hvem har ansvaret for å ta tak i de økonomiske, sosiale og miljømessige utfordringene i internasjonal handel? Hvordan kan internasjonal handel bli mer rettferdig?»

Tips til hvordan man kan arrangere debatt i klassen:

- Del klassen inn i 5 grupper.
- Hver gruppe representerer ulike aktører innenfor internasjonal handel. Eksempler på ulike aktører kan være:
 - En representant fra næringslivet, for eksempel Bama
 - En representant fra en organisasjon som jobber for å fremme rettferdig handel, for eksempel Fairtrade
 - En småskalabonde eller arbeider fra et utviklingsland
 - En representant fra myndighetene i Norge
 - En representant fra myndighetene i et utviklingsland
- For å forberede til debatten, kan hver gruppe utvikle argumenter og spørsmål til de andre debattantene.
- For å arrangere debatten så trenger man en representant fra hver gruppe i tillegg til en ordstyrer.
- Publikum kan forberede spørsmål til debattantene og kan ha rolle som rådgivere. Eventuelt kan noen opptre som media, og kan skrive en artikkel basert på debatten.

TEKSTOPPGAVE

I stedet for debatt, kan elevene for eksempel skrive en tekst som svarer på spørsmålene:

«Hvem har ansvaret for å ta tak i de økonomiske, sosiale og miljømessige utfordringene i internasjonal handel? Hvordan kan internasjonal handel bli mer rettferdig?»

Denne kan fint være en hjemmelektur.

ROLLESPILL

TOUGH ROAD

ToughRoad er et interaktivt undervisningsopplegg som kaster deltagerne inn i den globale handelen med kaffe. Opplegget er inspirert av data- og rollespill, og deltakerne får leve seg inn i en rolle i handelskjeden som tar kaffen fra produsenten til kjøkkenbordet.

Hele skolen kan delta, eller enkelte trinn. Varighet mellom 4-6 timer.

For mer informasjon: <https://kfuk-kfum-global.no/metode/tough-road>

HANDELSSPILLET

Illustrerer hvordan handelssystemet skaper fordeler for de ressurssterke og velorganiserte landene på bekostning av de fattige.

Handelsspillet passer fra 20 til 70 deltakere, tar rundt 90 minutter, og passer best for elever på 10. trinn og videregående skole. For å gjennomføre handelsspillet trenger du en gruppe deltakere, et stort rom, sakser, linjaler, passere og papir. Du kan laste ned spilleregler og en ferdiglaget powerpointpresentasjon på handelsspillet.no og sette raskt i gang!